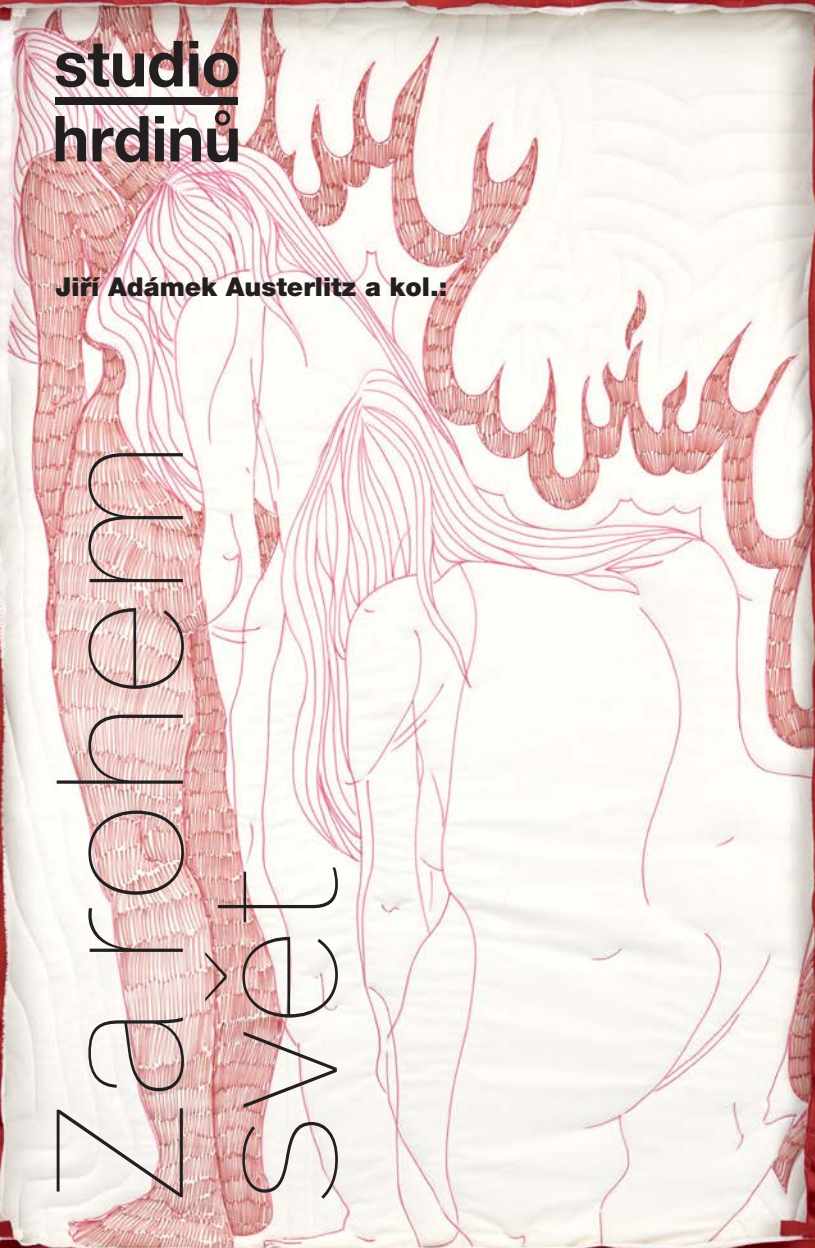

studio
hrdinů

Jiří Adámek Austerlitz a kol.:

Za
rohem
svět

Studio Hrdinů ve Veletržním paláci NG Praha
Vstup E, uprostřed budovy Dukelských hrdinů 47, Praha 7

Inscenaci finančně podpořily:

Partneři projektu:

FESTIVAL **OSB**

Mediální partneri:

*Alarm

Artikl

ART
ANTIQUES

kdykde
WWW.KDYKDE.CZ INTERNETOVÝ PORTÁL PRO VOLNÝ ČAS

Věcní partneri:

Inscenace vznikla v koprodukcí s NdB v rámci festivalu Divadelní svět Brno.
Vznik díla byl podpořen Nadací ČLF. Inscenaci finančně podpořila
Městská část Praha 7.

Činnost Studia Hrdinů je realizována za finanční podpory Ministerstva kultury
České republiky. Magistrát hlavního města Prahy podpořil činnost Studia
Hrdinů v roce 2025 částkou 6.700.000 Kč.

autor: Jiří Adámek Austerlitz a kolektiv
režie: Jiří Adámek Austerlitz
dramaturgie: Zuzana Šklíbová
scéna a kostýmy: Zuzana Sceranková
hudba: Ladislav Železný
světelný design: Pavel Havrda
pohybová spolupráce: Petra Hauerová
asistent/ka režie: Veronika Vítková, Jan Hampl
výroba: Lucia Račková, Eva Juda
fotografie: Michal Ureš
vizuál: Lucie Rosická (textilní obraz), Roman Polášek (foto),
Jan Bouček (grafika)

hrají: Kateřina Neznalová, Ondřej Bauer,
Fedir Kis, Daniel Šváb

představení v představení: Berta Doubková

premiéra 27. dubna 2025

*„Spíše se tak nějak
plácáte a občas se vám
zjeví záblesk skutečného
stavu věcí.“*

Ekobytí (Timothy Morton)

**Tápání, pocit dezorientace. Člověk v moci věcí.
Hlasy a gesta, jejichž smysl uniká nebo se neustále
proměňuje.**

**Pro *Za rohem* svět připravil Jiří Adámek Austerlitz stejně
jako v předchozí inscenaci (*Oči v sloup*, 2019) vlastní
scénář, a to v úzké spolupráci s dramaturgyní Zuzanou
Šklíbovou a scénografkou Zuzanou Scerankovou.
Inscenační tým v něm zkoumá téma osobní svobody,
přijetí nemožnosti kontroly nad stavem světa a vlastní
budoucností. Jak dnes rozumět světu a své pozici
v něm, jak zpracovávat a vztahovat k sobě všechny
dnešní krize a reakce na ně? Jak být součástí světa,
který hoří, vysychá, taje a zaplavuje?**

Pavel Turek

Tančit k novým potěšením

Timothy Morton platí za nejvýraznější hlas současného myšlení o ekologii, které provokuje imaginaci i kulturní zvyklosti. Před lety se ho skeptický novinář ptal, jak by někoho přesvědčil k ekologickému chování. Morton odpověděl otázkou, jestli má dotyčný kočku a rád ji hladí. A po kladné odpovědi dodal: „Vidíte, máte bezdůvodný, přitom blízký vztah s ne-lidskou bytostí. Už tím se chováte ekologicky.“ Novináři se to nelíbilo, žít ekologicky přece znamená chovat se jako asketický mnich. Přesně to je však jedním z hlavních záměrů Timothyho Mortona: nepřesvědčovat, ale nadchnout čtenáře pro to, že ekologicky už žijí. Možná to sami jen ještě nevědí – a možná by se té myšlenky bránili.

K jejímu přijetí je potřeba otrást po staletí zakořeněnými přesvědčeními. Jedním z nich je to, že jsme schopni pohlížet na přírodu a svět z odstupu. Z neutrálně vyděleného místa „mimo“, odkud lze s rozvahou řídit planetu. Environmentální krize totiž přinesla žité poznání, že mezi lidstvem a přírodou neexistuje dělící čára. Nyní z téhle iluze procítáme a způsobuje to v jednom extrému tvrdohlavé popírání klimatické změny, a v druhém naopak pocity paniky, bezmoci a smutku popisované jako environmentální žal. Obojí je důkazem, že lidstvo zažívá trauma.

Timothy Morton zasvětil takřka veškeré své filozofické hledání tomu, jak ono trauma překonat a začít myslet skutečně ekologicky: nedělat rozdíly mezi člověkem a přírodou a posunout se tak k radostnějším emocím. Jeho početné knihy plné imaginace, efektních metafor, výstižných zkratk a popkulturních citací si našly publikum, které o filozofickou

literaturu obvykle nezavadí. Výstřednost jeho stylu sice vzbuzuje despekt mezi ortodoxními filozofy a seriózní kritici mu vytýkají, že nebere v potaz politicko-ekonomický rozměr klimatické změny, ale o to víc je populární u mladších, případně senzitivně či esteticky založených čtenářů.

Ne úplně typického badatele s imagí gotického rockera si nejprve objevili ekologicky uvažující umělci. Ke spolupráci ho vyzvaly zpěvačky Björk i Laurie Anderson, propagoval jej hvězdný kurátor Hans Ulrich Obrist. V posledních letech už se Morton pravidelně objevuje v žebříčcích nejvlivnějších globálních intelektuálů a deník The Guardian jej v roce 2017 označil za „proroka antropocénu“. Tedy epochy, kdy si člověk uvědomil, že jeho často nikoli zle zamýšlená činnost je příčinou ekologických katastrof a vymírání živočišných druhů. Jak říká sám dvaapadesátiletý profesor v jedné ze svých zkratk: „To lidé zapřičinili globální oteplování, ne mořské želvy.“

Jako v supermarketu

Morton si vypomáhá příměrem, že moderní člověk si svět modeluje jako supermarket, v němž je vše uzpůsobeno jeho potřebám a touhám. Projevuje se to už od neolitu, kdy se člověk začal zabývat zemědělstvím, chovat zvířata a budovat města. Postupně se vyděloval z přírody a tento proces kulminoval průmyslovou revolucí; nikdy sám sebe neviděl v komplexním propletení vzájemně se ovlivňujících vztahů se stromy, zvířaty, skalisky, oceány nebo atmosférou.

Budoval si exkluzivní pozici, ale tváří v tvář klimatické změně, kterou sám působí a jež ho nyní dostihla, zjistil, že žádná taková pozice neexistuje. Zní to jako popis antické tragédie, jimiž si Morton v knihách rád vypomáhá. Právě zjištění, že člověk nikdy nemůže stát zcela mimo – a nejspíš

nestojí ani uprostřed –, je zdrojem současných traumat. Podle Mortona by však brzy měla odeznít – a vědomí sounáležitosti se vším na Zemi může podle něj posloužit jako předpoklad k nalezení radosti, jež nahradí stesk po výlučnosti.

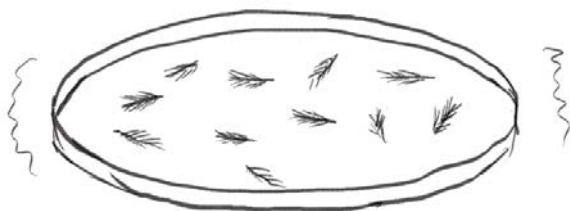
Mortonův půvab spočívá i v tom, že v této souvislosti přiznává váhu malým krůčkům. Právě solidarita se vším nelidským a schopnost začlenit to do lidského světa vytváří základ jeho ekologie, jež nemusí mít podobu konce světa. Nadšeně tak popisuje, jak si nechal do svého domu v Houstonu, kde tráví izolaci, zavést elektřinu z větrných elektráren místo energie z fosilních paliv. „Došlo mi, že mi všude může pumpovat disco a ublížím tím mnohem méně formám života,“ popisuje v *Being Ecological*: „A už to, že ony tvory udržíte naživu, vytváří základ pro jisté potěšení. A pak jsem si uvědomil, že přesně tenhle pocit je to, jak má život v ekologicky vyladěné společnosti vypadat. Místo střežení starých potěšení budeme vynalézat nová.“

Celý článek

Timothy Morton (*1968) je britský*á filozof*ka, jehož*jíž práce stojí na pomezí současné postantropocentrické filozofie a environmentálních studií. Patří ke klíčovým postavám takzvané objektově orientované ontologie, která mimo jiné boří tradiční hranice mezi lidským a nelidským světem i hierarchie bytí. Jako profesor*ka dlouhodobě působí na Rice University v Texasu a kromě ekologie nebo filozofie píše o umění, populární kultuře a literatuře. Vydal*a přes 18 knih, z nichž vzešla řada vlivných konceptů. Jeho*jí práce meandruje mezi akademickou filozofií a populární esejistikou, spolupracoval*a s Björk, Pharrellem Williamsem nebo Olafurem Eliassonem.

HEMŽENÍ HOUSENEK

ŠTĚTINY + VIBRAČNÍ MOTORKY

- VIR VIDEO

Motání v a čekání na

Na začátku procesu stála četba filozofické knihy *Ekobytí* Timothy Morton, která namísto environmentálního žalu nad současným stavem věcí nabízí úlevu a perspektivu, že něco dobrého už se děje. Odklonila nás od všech trápení s naším světem k lehkosti, kterou přináší pokrčení ramen nad tím, že nic nemáme pod kontrolou. Ani životy. Ani svět.

Podobně se nám rozpadal scénář, původní text nám přestal znít, a tak z něj zbyly jen fragmenty. Během zkoušek vznikaly nové texty – promluvy, které přinášeli herci sami. Přestali jsme mít kontrolu nad tím, co je „hotové“ a co „připravené“. A v té ztrátě jsme objevili prostor. Ne jistotu, ale *ladění*.

Timothy Morton nabízí pojem *ladění* jako způsob bytí ve světě. Je to citlivost k proměnlivosti okolí. Ladění je daleko víc okamžitým stavem než výsledkem. Je to pohyb, který nemá směr. Naladění jako neklid, jako otevřenost, jako přijetí, že nevíme. V našem procesu se ladění projevilo v několika vrstvách – neustálým reagováním, jemným vychylováním, schopností vnímat, co právě vzniká mezi lidmi, věcmi, prostorem. Drobné posuny mezi herci, jako jemná proměna rytmu, jako chvíle, kdy přestává být jasné, kdo koho nebo co následuje. Ladění se stalo východiskem – ladili jsme se na dvě různá představení, na sebe navzájem, na dvě scénografie, texty, objekty i diváky.

Přijali jsme lehkost, kterou nám kniha nabízí, a oddali se nesmyslu bortícího se světa, který je za rohem a my se s tím potřebujeme nějak vypořádat. Morton formuluje myšlenku, že k tomu, abychom se vypořádali s touto ekologickou epochou, nepotřebujeme žádné převratné koncepty. Jediný

problém je v tom, že odmítáme uvěřit, že tohle je ono, že změna neznamená nový začátek, ale jiný způsob bytí v tom, co už je. Svět se zadržává. A právě tam, v těch mezerách, se něco zjevuje. Začali jsme důsledně vnímat, co se před námi otevírá a jaké nové souvislosti vznikají.

Morton v *Ekobytí* zmiňuje mimo jiné i takzvané *nezvané hosty*. My jsme na jeviště přivedli pozvaného hosta – scénografku a performerku Bertu Doubkovou s jejím světem, estetikou i jazykem. Vztahuje se k nelidským bytostem vlastní krajiny, ale i k hercům a jejich světu v druhém plánu. Péče nahrazuje kontrolu, naslouchání se stává důležitější než plán.

O co všechno se chceme postarat, než se zakuklíme? Stihneme se vykoupat v hranatém jezírku dřív, než začne hořet? Zadrž dech, prokoukni kamenem, ale dej pozor, co ti tvůj pohled opětuje. Občas to stačí polechtat, občas utišit a občas poštouchnout. A někdy nezbývá nic jiného, než doufat, že až přijde další den, svět se sám osází ředkvičkami.

A proč ne?

A co jako?

No nic

No přesně

No dyť jo

A co

No dyť a co?

No přesně

Budoucí ekologická společnost musí být trochu **chaotická, trochu rozbitá, trapná, pokřivená, ironická, potrhlá a smutná.**

Ano, smutná, ve smyslu, který dobře popisuje jedna z postav britského sci-fi seriálu *Doctor Who*, když říká, že smutek je radost pro hluboké osobnosti. Takhle smutná je krása.

Smutek značí, že je tu něco, co nedokážete pořádně popsat, něco neuchopitelného... Ten prostor mezi uměním a kýčem, krásou a znechucením potřebujeme. Bude to proměnlivý svět, svět lásky, svět *filos*, realita plná svodů a odporu, nikoli autority, mnohem spíš **pravdiček** nebo jednoznačných pravd a nepravd. (*Ekobytí*, s. 55)

Ekologické vědomí se dnes projevuje jako tragédie. Ale dřív nebo později se začneme **usmívat**, a možná tehdy si dovolíme brečet doopravdy. (s. 62)

Současný stav věcí nepřipouští moc prostoru, který bychom v našich idejích o státu, nebo dokonce vlastním domě měli pro **nelidské bytosti**. V naší moci je ale máme tak jako tak. A kromě toho jsou součástí našeho světa, bydlí v místech, jež jsme vytvořili. **Nezvali jsme je**, ale bez ohledu na to jsou tu s námi. (s. 91)

Ekologicky ladící prostor je plný **nečekaných změn směru**, protože tu nelze udržet hranice mezi aktivním a pasivním, rovným a zakřiveným. Když se loď stočí jiným směrem, tlačí proti vlnám, je vlnami tažena, mění kurz úmyslně, nebo náhodně? (s. 129)

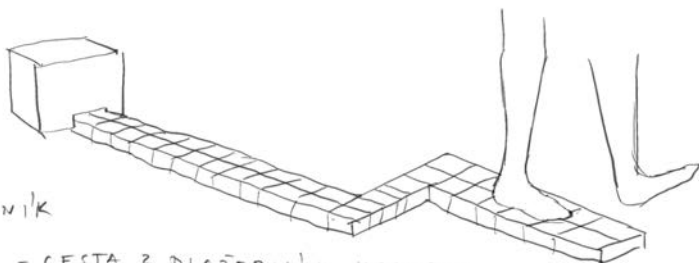
Pohyblivý cíl se adaptuje na pohyblivý cíl, který je zase chycen v neustále se proměňujícím adaptivním prostoru. Takový proces z definice prostě nemůže být „dokonalý“, protože **dokonalost značí konec pohybu** – ale adaptace je pouze pohyb v adaptivním prostoru a dokonalost by znamenala konec adaptace, což ale není možné, dokud evoluce – čili život sám – stále probíhá. (s. 130)

Estetický rozměr je nutné nebezpečí, drobná, vykuchaná zóna mesmerizujícího ladění, bez níž bychom nevěděli, že mezi tím, **jak věci jsou a jak se jeví**, je podivná propast. Právě díky ní víme, že bychom bytosti, jež nazýváme lidé, neměli brát jen jako prostředky ke svým cílům, ale jako už **naplněné samy o sobě**. Využití, která pro ně můžete mít, mě nikdy nemohou zcela vyčerpát. Skrze takové naladění zjišťuji, že můj **vnitřní prostor je nekonečný**. (s.149)

V rozhodnutí poddat se spánku a dovolit snům převzít vládu je určitá **odvaha**. (...) Prohlásit, že **věci jsou propojené**, nutně neznamená totéž co říct, že jsou úplně smíchané. Věci závisejí jedna na druhé – z toho vyplývá, že některé věci jsou na některých závislé víc než jiné a naopak. (s. 159)

Důvodů, proč se k ostatním životním formám chovat hezky, je spousta, obestírá je však přízračný polostín, v němž je můžeme oceňovat **zcela bez záminky**. Prostě mít něco rád s sebou nenese žádný velký, vznešený důvod. (s. 165)

KRAČESÍCI' OBJEKT

CHODNÍK

- CESTA Z DLAŽEBNÍCH KOSTÍČEK
VEDE Z PŘEDMĚTV

Dvojníci

Představme si, že někdo jiný – můj dvojník – převezme všechno, co dělám. Mluví za mě, jedná za mě, pečuje za mě. Na první pohled se svět nezmění. Všechno bude pokračovat jako bych nikdy nezmizel. Pokud tělo zůstává stejné, ale vědomí ustupuje do pozadí, kde je hranice mezi mnou a tím druhým? V inscenaci rozehráváme scénografickou hru, ve které herce zplošťujeme a jejich fotografické podobizny otiskujeme do všech možných fragmentů scény a kostýmů. Tělo je jen pahýl. Může být ovládáno, může být napodobeno. Může mě vzít na procházku, zatímco mé „já“ se schovává v otiscích dechu, v tónu mlčení, v jemném záchvěvu mezi slovy.

Nejraději jsem, když se mohu spolehnout na svoje tělo, že ráno vstane, umyje se, nasnídá se a jde mě vyvenčit. Jsou dny, kdy se v celém tomhle podnikání nechci nijak angažovat.

Kdo že komu slouží? Slouží mé tělo mému já, nebo slouží mé já mému tělu? Prozatím mi tělo slouží dobře, v tom směru jsem bez obav, děkuji za optání.

Jsme ve vzájemné vazbě, mé tělo a mé já. Mé já je oficiální doprovod mého těla. Jako oficiální doprovod má více odpovědnosti než pravomocí. Proto někdy otálí a raději by pustilo mé tělo před sebe.

– úryvky z původního scénáře

*Jak málo
Vyměnila jsem vodu
ve váze
Odešla jsem z domu
beze spěchu
Jsem spokojená*

*Ahoj! Jak se mám?
Tak řekne mi
už konečně někdo,
jak se mám?*

Pravdičky

(co se nevešlo na jeviště)

autoři: Kateřina Neznalová, Ondřej Bauer, Fedir Kis,
Daniel Šváb

Kaktusy to tak maj. Vykvetou, když mají nejhorší podmínky.

*Já umím ty úsměvy... ale neloktařím.
Když mám pocit, že bych si to měl odpracovat,
tak chvíli něco dělám – a ono to zase opadne.*

Tělu se chce čůrat, mně se ale nechce.

*Já jsem teď úplně podlehla těm stereotypům,
že muži montují a ženy pečují.*

*Já jsem třikrát lektorovanej na první pomoc
a pořád to neumím.*

*Tramvaj se nedobíhá. Protože když ji dobíháš,
je tam revizor.*

Děckama nezatopíš.

Bylo hůř a lidi šli.

Tam, kde končí hranice, začíná další hranice.

Miluju žehlení, ten pocit, že se něco zmačkanýho narovná.

Dobro, zlo a daně.

Maliny od souseda vždycky chutnaj líp.

Já se umím rozplakat na povel. Takže když pláču, tolik to neznamená.

Mám na zahradě krmítko pro malé ptáčky a teď jsem zjistil, že krmím holuby. Já nevím, jak dlouho už vykrmuju ty přemnožený holuby. Dnes v tramvaji jsem vymýšlel, jak udělat krmítko, aby do něj nevlezl holub.

A zejtra zase den.

I PAHÝL JE ROLE

Chceme být s vámi

Jen tak

Chceme vám dát málo

I když jste za to zaplatili

Chceme, aby se vám

chtělo zaplatit za

JEN TAK

Nechat trvat svět dvacet minut

Roger-Pol Droit: *101 experimentů z každodenní filozofie*

Trvání: 21 minut

Pomůcky: svět a budík

Efekt: hrozivý nebo uklidňující

Minulost se vnucuje. Je i v těch nejmenších gestech. Ulpívá v myšlenkách, dokonce i v těch, které se o ni zdánlivě nestarají. Také budoucnost podpírá i ten nejmenší záměr. Doprovází naše nejnepatrnější očekávání.

Co by se stalo, kdybychom se pokusili – jen iluzorně, tak lehce a jen pro hru – zbavit se těchto strašných omezení? Představme si tedy, pokud je to možné, že minulost se nikdy nekonala a že budoucnost neexistuje. Zkusme uvěřit, že svět, tak jak je, trvá jenom dvacet minut. Byl stvořen najednou a právě v této chvíli, tak jak je, včetně nás samotných. Před minutou neexistoval. Všechno, co se ve světě právě teď nachází – antické zříceniny, knihovny, památky, archivy, bezprostřední či vzdálené vzpomínky – to všechno se právě nyní najednou objevilo. Jsou tu archivy i svědci, ale minulost, o které vypovídají, neexistovala jinak než právě v tomto okamžiku.

Život tohoto nekonečného, různorodého a složitého světa je omezen přesně na dvacet minut. Pak úplně a definitivně zmizí. Bez ohlušujícího výbuchu či kosmické exploze. Bez nesmyslného vzplanutí či obrovské výhně. Jen náhle

vyhasne. Tak jako splaskne mýdlová bublina nebo jako když zhasne světlo.

Usaďte se v tomto světě trvajícím dvacet minut. Všimněte si, jak je v jistém smyslu totožný s naším světem: má stejné rozměry a stejnou nebeskou klenbu. Nic se neliší. Stejní lidé dělají stejné věci. Ale podívejte se pozorně: není to stejný svět. Svět, kterému chybí hloubka skutečné minulosti a perspektiva možné budoucnosti, se může jevit jako ten náš, ale ve skutečnosti je úplně odlišný právě kvůli svému časovému omezení. Ještě předtím, než tento efemérní svět zcela zmizí, snažte se pochopit vy, který žijete v iluzi, že jiná realita existuje a bude existovat, nakolik se vaše myšlení liší od této časově limitované existence. Čím víc pocítíte tento rozdíl a vzdálenost, tím víc budete schopni ocenit, jak důležité jsou pro nás pradávna minulost a horizont budoucnosti.

Těsně před osudným koncem dvaceti minut byste měli nenápadně zakusit tichou hrůzu z toho, že všechno skutečně zmizí.

Je ale docela pravděpodobné, že k tomu nedojde. Po uplynutí dvacáté první minuty opusťte tento bezpředmětný strach. Snažte se s ulehčením vychutnat skutečnost, že tento svět pokračuje.

Možná, že po chvíli matně pocítíte jakési tajné zklamání z toho, že přece jenom něco nezmizelo.

Ale jděte...

Doporučení tvůrčího týmu

Synecdoche, New York

režie: Charlie Kaufman

Do inscenace jsme z filmu přenesli zejména téma dvojníků a požáru, který neustále všichni ignorují.

Skhizein

režie: Jérémy Clapin

Hlavní hrdina filmu se po srážce s meteoritem posune od svého fyzického těla o 91 centimetrů. Způsob, jakým se nově učí vnímat prostor i pohyb, se nám stal inspirací ve vztahu herců k vlastnímu tělu a dvojníkům.

Polévka vržená na van Goghův obraz byla první punková ekologická akce

Rozhovor Pavla Turka s filozofem*kou Timothy Morton.

Zničí nás umělá inteligence? (Neurazitelný podcast)

Přednáška archeoložky umělé inteligence a evoluční antropoložky Sary Polak v rámci *Neurazitelného Večera* na FF UK z 16. září 2024. V přednášce se věnuje současným socio-kulturním fenoménům, jež nás ovlivnily během uměleckého výzkumu k této inscenaci.

Salvatore Ganacci – Step-Grandma

režie: Vedran Rupic

Zásadní videoklip pro scénografické řešení.

Poděkování:

Pavlu Turkovi a redakci RESPEKT za zpřístupnění článku
Václavu Hruškovi, Vojtěchovi Tomáškoví,
Tomáši Graulichovi a Viktoru Prokopovi
za technickou konzultaci a pomoc

V inscenaci jsou s laskavým svolením autorů použity
úryvky z následujících her: Občan první jakosti
(Matěj Balcar) a Společenstvo vlastníků (Jiří Havelka).

text programu: Zuzana Šklíbová, Jiří Adámek Austerlitz

korektura: Jan Zelenka

layout: Jan Bouček